

УДК 711.47: 346

В. О. Яценко

доц. кафедри містобудування

Київського національного університету будівництва і архітектури

Ю. В. Козлова,

аспірантка кафедри містобудування

Київського національного університету будівництва і архітектури

СИСТЕМА ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ АДАПТАЦІЯ ДО МІЖНАРОДНОЇ СТАНДАРТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ МСКО ЧАСТИНА 1

Анотація: в даній статті розглядається система освіти України, проблема неузгодженості складових національної системи кваліфікацій вищої освіти до Міжнародної системи класифікації, рівні освіти, термінологія та класифікація рівнів освіти.

Ключові слова: система освіти, Євроінтеграція, Болонський процес, Міжнародна стандартна система класифікації освіти (МСКО), НСКО, рівні освіти.

I. Вступ. Постановка проблеми.

Україна переживає докорінні зміни політичних та соціально-економічних відносин в організації життєдіяльності країни. Тому на мою думку у світлі останніх змін, які пов'язані з великими пластами рухливості національної самосвідомості наших громадян, освітні процеси в країні мають відповідати цим змінам, сприяти трансформаційним перетворенням та адаптуватися до них.

Українська система освіти сьогодні знаходиться у стадії повномасштабного застою та рухається на місці, поки інші йдуть вперед про що свідчать полярні оцінки з розвитку її діяльності.

Постає нагальна потреба створення загальної мобільної та гнучкої системи безперервної освіти, в рамках якої повинні: забезпечуватися спадкоємність всіх ланок, ступенів і видів загальної та професійної освіти; усуватися тупикові гілки освіти, що закривають можливість продовження навчання; вирішується проблеми стиків різних рівнів та видів [3, 6, 7].

II. Аналіз дослідження даної проблеми.

Зокрема, Е.С.Стадникова [2] докладно розглядає фундаментальний характер знання і освіти в сучасному суспільстві. Провадження моделювання процесів соціального та культурного обміну в сучасному суспільстві, створюючи вплив на розробку освітніх стратегій; та визначення ролі освіти у зниженні соціальних ризиків. Дослідження проблеми розвитку та кризи освіти

у сучасному світі здійснювали відомі вчені європейського континенту та світу: Бадарч Д., Сазонов Б. А. актуальні питання інтернаціональної гармонізації освітніх систем [1].

III. Мета цієї статті:

У світлі зазначеного, метою нашої статті є аналізування системи вищої освіти, коли Україна в умовах політичної, соціально-економічної кризи та глобалізації. Для досягнення окресленої мети маємо, по-перше, з'ясувати актуальний стан функціонування міжнародного ринку освітніх послуг, а по-друге, схарактеризувати основні форми вищої освіти, уніфікувати галузі знань і напрями освітньої діяльності на міжнародному рівні за допомогою Міжнародної стандартної класифікації МСКО, що розвинулися в контексті лібералізації освітньої сфери. Водночас, використати міжнародну класифікацію, для адаптації до Національної системи освіти, що може слугувати інструментом для опису національних освітніх систем в єдиних термінології та категоріях [3,7].

IV. Актуальність теми:

Багаторічний досвід розвитку системи освіти у провідних країнах світу (переважно англосовітних – США, Великої Британії, Канади, Австралії), на наше переконання, є надзвичайно актуальними для України, де відсутність чіткої національної стратегії формування ринку освітніх послуг у сфері вищої освіти, низькі темпи розвитку міжнародних освітніх програм що, відповідно, ускладнює ефективну інтеграцію вітчизняної вищої школи у загальноєвропейський та світовий освітній простір[3].

Проблема неузгодженості складових національної системи кваліфікацій вищої освіти є однією з найбільш складних задач, що стає на заваді євроінтеграційних процесів у галузі вищої освіти.

V. Викладення основного матеріалу.

Україною — ще досі не забезпечується високий рівень якості системи освіти. Чимало випускників вищих навчальних закладів не досягли належного рівня конкурентоспроможні на європейському ринку праці. Це зобов'язує глибше аналізувати тенденції в європейській та світовій освіті.

Необхідність реформування системи освіти України, її удосконалення і підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами *глобалізації* та потребами формування позитивних умов для *індивідуального розвитку* людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі.

Зазначені процеси диктують перш за все необхідність визначення, гармонізації та затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі

освіти з урахуванням вимог *міжнародної та європейської систем стандартів та сертифікації* [3,6,7].

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. *Стратегічні напрямки розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України.*

Протягом 1995-2004 років Міністерство освіти і науки України на основі міжнародних документів з питань демократії, гуманізації в галузі освіти і прав людини здійснило ряд заходів по створенню нової нормативно-правової бази національної вищої освіти України. Прийнятий в Україні комплекс нормативно-правових документів, пройшов апробацію на міжнародному рівні і визначає ідеологію реформування всієї освітньої галузі.

Висновок: *Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.*

І.І. Болонський процес (основне, коротко) [7,8]:

Процес об'єднання Європи, його поширення на схід і на прибалтійські країни супроводжується формуванням спільного освітнього і наукового простору та розробкою єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах усього континенту. Цей процес дістав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья, де були започатковані такі ініціативи.

Болонський процес — процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи. Його метою є створення до 2012 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підняття конкурентоспроможності європейської вищої школи. На сьогодні 46 європейських країн, включно з Україною, є його учасниками.

Болонська конвенція (або *Болонська декларація*) — угода щодо стандартизації підходів до організації навчального процесу і функціонування вищої школи в Європейському Союзі.

Країни приєднуються до Болонського процесу на добровільних засадах через підписання відповідної декларації. При цьому вони беруть на себе певні зобов'язання, деякі з яких обмежені термінами:

Ключові позиції Болонського процесу (вибіркі):

1. Введення двоциклового навчання: додипломного та післядипломного;

2. Запровадження системи кредитів на основі Європейської системи трансферу оцінок (ECTS), 100-бальна система оцінювання;

3. Контроль якості освіти передбачається здійснювати акредитаційними агенствами, незалежними від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що їх отримали випускники. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти;

4. Розширення мобільності студентів, викладацького складу та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом;

5. Забезпечення працевлаштування випускників. Усі академічні ступені й інші кваліфікації мають бути затребувані європейським ринком праці, а професійне визнання кваліфікацій має бути спрощене. Для забезпечення визнання кваліфікацій планується повсюдне використання Додатка до диплома, рекомендованого ЮНЕСКО.

6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти[8].

Європейська система трансферу оцінок (англ. ECTS, European Community Course Credit Transfer System) — це кредитна система, яка пропонує спосіб вимірювання та порівняння навчальних досягнень і переведення їх з одного інституту до іншого. Ця система, створена для забезпечення єдиної процедури оцінки навчання за кордоном, системи виміру і порівняння результатів навчання, їхнього академічного визнання і передачі від одного інституту іншому. Система може використовуватися усередині інституту, між інститутами однієї країни, а так само між інститутами-партнерами з різних країн. Система ECTS базується на принципах взаємної довіри учасників і передбачає виконання правил щодо всіх її частин: ECTS-кредитів, ECTS-оцінок, Угоди про навчання і зарахування кредитів. 1 кредит прирівнюється загально до 8 годин викладацької діяльності.

Болонська декларація — документ, що започаткував підписання болонського процесу; декларація підписана на рівні держав міністрами освіти від імені своїх урядів, який отримав назву «Болонська декларація» у 1999 році.

Транснаціональна освіта — залучення прямих іноземних інвестицій в освіту у сучасній фаховій літературі називається «транснаціональною» або «офшорною» освітою, яка є одним із типів міжнародної торгівлі освітніми послугами. Так, відповідно до класифікації Генеральної угоди з торгівлі освітніми послугами, нині у світі функціонує чотири типи таких послуг.

Висновок: Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших

регіонів світу. Інтеграційний процес у науці й освіті має дві складові: формування співдружності провідних європейських університетів під егідою документа, названого Великою хартією університетів (*Magna Charta Universitatum*), та об'єднання національних систем освіти і науки в європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами. Головна мета цього процесу – консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки і вищої освіти у світовому вимірі.

Міжнародна стандартна класифікація освіти

Стає усе більш очевидним, що необхідна розробка довгострокової програми структурної адаптації національної освітньої політики до нових міжнародних умов.

В цьому контексті реформування вищої освіти України бажано проводити з врахуванням вимог *Міжнародної стандартної класифікації занять (ISCO-88 (МСКЗ))*, *Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED-97 (МСКО))*, *Міжнародного стандарту якості серії ISO 9000* та вимог, критеріїв та стандартів, які узгодили країни-учасниці *Болонського процесу*

Освіта, за визначенням МСКО, це цілеспрямована й організована діяльність для задоволення навчальних потреб. Освіта містить організовану й сталу комунікацію з метою навчання. За визначенням, прийнятим на 20-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО, під освітою розуміється процес і результат вдосконалення здібностей і поведінки особи, при якій вона досягає соціальної зрілості і індивідуального зростання [3,7].

Це зобов'язує розробити та запровадити в Україні Національну стандартну класифікацію освіти (далі – НСКО), сумісну з МСКО. Створення НСКО відповідає завданням реалізації *Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки* та *Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*, затверджених 2 указами Президента України, впровадження *Національної рамки кваліфікацій*, затвердженої Кабінетом Міністрів України, європейської та світової інтеграції вітчизняної освітньої сфери.

Міжнародна стандартна класифікація освіти (ISCED) розроблена *ЮНЕСКО* як всеохоплюючий статистичний опис національних систем освіти та методології для оцінки національних систем освіти порівняно зі співставними міжнародними рівнями. Основною одиницею класифікації МСКО є освітня програма. Крім того, МСКО класифікує програми за галузями знань, орієнтацією та призначенням програми.

Концепція МСКО – основа для НСКО (сумісність МСКО та НСКО)

Аналіз Концепції НСКО почнемо із Постанови Президії НАПН України «Про проект Концепції Національної стандартної класифікації освіти» від 29 листопада 2013 року: *«Концепція НСКО передбачає упровадження в національній системі освіти всіх основних положень МСКО та ґрунтується на трьох компонентах: узгоджених поняттях та визначеннях; системах класифікацій; класифікаціях освітніх програм і відповідних кваліфікацій. Базові одиниці класифікації – освітня програма та освітня кваліфікація, які класифікуються з використанням двох основних наскрізних змінних – рівнів освіти та галузей освіти».*

Подальші дії для досягнення шести цілей Болонського процесу: прийняття системи легкозрозумілих і адекватних ступенів; прийняття системи двоциклової освіти (двоступеневе і післяступеневе навчання); запровадження системи кредитів - системи накопичення кредитів, (ECTS) або інших сумісних з нею систем, які здатні забезпечити як диференційно-розрізнявальну так і функції накопичення; сприяння мобільності студентів і викладачів (усунення перешкод вільному пересуванню студентів і викладачів); забезпечення високоякісних стандартів вищої освіти; сприяння європейському підходу до вищої освіти (впровадження програм, курсів, модулів із «європейським» змістом); навчання протягом усього життя; спільна праця вищих навчальних закладів і студентів як компетентних, активних і конструктивних партнерів у заснуванні та формуванні Європейського простору вищої освіти [3].

У цілому МСКО ґрунтується на трьох компонентах: (1) *погоджених на міжнародному рівні поняттях та визначеннях*; (2) *системах класифікацій*; (3) *класифікаціях освітніх програм і відповідних кваліфікацій*.

Аналогічно до місця та ролі МСКО в системі класифікацій ООН, НСКО має слугувати Національним класифікатором України.

Класифікація та схеми кодування[6, 7] (вибірки):

Міжнародній стандартизованій класифікації освіти розрізняються такі рівні освіти за МСКО:

- **рівень 0** — допочаткова освіта;
- **рівень 1** — початкова освіта або перший етап базової освіти;
- **рівень 2** — перший етап середньої освіти або другий етап базової освіти;
- **рівень 3** — другий етап середньої освіти;
- **рівень 4** — післясередня, не вища освіта;
- **рівень 5** — перший етап вищої освіти (не надає можливості отримати науковий ступінь);

- **рівень 6** — другий етап вищої освіти (надає можливість отримати науковий ступінь).

Кодування та критерії тривалості, сукупної тривалості за НСКО :

У якості критерію для класифікації програм формальної освіти за рівнями в НСКО використовуються такі діапазони тривалості програм (вибірки):

- **рівень 0: Освіта раннього віку;** критерій тривалості відсутній, натомість щоб вважатися виконаною, програма повинна в еквіваленті передбачати не менше 2 годин на день та 100 днів на рік освітньої діяльності;

- **рівень 1: Початкова освіта;** тривалість програми може становити від 4 до 7 років (за найбільш поширеної у світі – 6 років);

- **рівень 2: Основна середня освіта;** тривалість програми може становити від 2 до 5 років (за найбільш поширеної у світі – 3 роки);

- **рівень 3: Повна середня освіта;** тривалість програми може становити від 2 до 5 років (за найбільш поширеної у світі – 3 роки);

- **рівень 4: Післясередня (подальша) невища освіта;** тривалість програми може становити від 6 місяців до 2-3 років;

- **рівень 5: Вища освіта короткого циклу;** тривалість програми може становити від 2 до 3 років;

- **рівень 6: Бакалаврський або еквівалентний рівень;** тривалість програми може становити від 3 до 4 і більше років, якщо перехід до цієї програми здійснюється безпосередньо після рівня 3, та 1-2 роки, якщо перехід до цієї програми здійснюється після іншої програми рівня 6;

- **рівень 7: Магістерський або еквівалентний рівень;** тривалість програми може становити від 1 до 4 років, якщо перехід до цієї програми здійснюється після рівня 6, або від 5 до 7 років, коли перехід до цієї програми здійснюється безпосередньо після рівня 3;

- **рівень 8: Докторський або еквівалентний рівень;** тривалість програми може становити 3-4 роки;

- **рівень 9: Постдокторський або еквівалентний рівень;** тривалість програми може становити 3-4 роки; [6].

Рівні освіти (англ. levels of education). Упорядкований перелік груп освітніх програм, проградуєваних за ступенем складності їх змісту від найпростіших базових до складних спеціалізованих.

Структура освіти в Україні: (структура, вибірки (за законом України «Про освіту», №1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008 р.)):

Освіта є найважливішим конструктом цивілізації, визначальним чинником соціально-економічного поступу суспільства. Кожна країна відповідно до свого історичного розвитку, національних традицій, умов, перспектив формує свою систему освіти.

Система освіти — це сукупність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти, які згідно з Конституцією та іншими законами України здійснюють освіту і виховання громадян. Функціонування системи освіти забезпечується державою. У **статті 53 Конституції України визначено**: «Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам» [4, 5].

В Законі «Про освіту» визначається структура освіти в Україні [4]: **Стаття 29. Структура освіти.** Структура освіти включає: 1. Дошкільну освіту; 2. Загальну середню освіту; 3. Позашкільну освіту; 4. Професійно-технічну освіту; 5. Вищу освіту; 6. Післядипломну освіту; 7. Аспірантуру; 8. Докторантуру; 9. Самоосвіту. **Стаття 30. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні.** В Україні встановлюються такі освітні рівні: 1. Початкова загальна освіта; 2. Базова загальна середня освіта; 3. Повна загальна середня освіта; 4. Професійно-технічна освіта; 5. Базова вища освіта; 6. повна вища освіта.

В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні: 1. Кваліфікований робітник; 2. Молодший спеціаліст; 3. Бакалавр; 4. Спеціаліст, магістр.

Положення про освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні (*ступеневу освіту*) затверджується Кабінетом Міністрів України.

Висновок:

Вплив процесів глобалізації та лібералізації на розвиток вищої освіти, що є лише першим кроком у науковому осмисленні цієї багатогранної проблеми. Наголосимо, що переважна більшість наукових досліджень у вітчизняному освітньому просторі присвячена інтеграційним процесам у геополітичне об'єднання – Європейський Союз [6, 7].

Стратегія розвитку системи освіти в Україні не повинна виключати підвищення рівня освіти загалом та на кожному її проміжному етапі. Вона може спиратися на досвід вітчизняної школи, враховувати реальні умови, а також досягнення освітніх систем інших країн. Система освіти поки ще здатна зберігати певну стабільність і свої найбільш ефективні елементи, а також створювати нові освітні технології та стандарти.

Насамкінець, результати досліджень за подібною тематикою мають велике значення при розробленні національної, соціально-економічної й регіональної політики та проектування практичних заходів, щодо розвитку вищої освіти.

Використана література:

1. Бадарч Д., Сазонов Б.А. Актуальные вопросы интернациональной гармонизации образовательных систем: Монография. – М.: Бюро ЮНЕСКО в Москве; ТЕИС, 2007. –190 с. – ISBN 5—7038—2907—0
2. Сибирский торгово -экономический журнал. / основ. Омский институт филиал РГТЭУ; глав. ред. С.Е. Метелев. – 2012 –.– Омск., 2011:– . – 2 раза в год. – ISSN 2221-366X, № 11(2010).
3. Національний освітній глосарій: вища освіта / Авт.-уклад.: І. І. Бабин, А. А. Гармаш, В.П. Головенкін. та ін.; за редакцією Д.В. Табачника і В. Г. Кремня. – К.: ТОВ “ Видавничий дім “ Плянди ”, 2011. – 76 с. – ISBN 978-966-2432-08-4
4. Закон України «Про освіту» від 23 травня 1991 року N 1060-XII [Електронний ресурс].- Режим доступу:[<http://www.rada.gov.ua/>];
5. Закон України «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 року N 2984-III [Електронний ресурс].-Режим доступу:[<http://www.rada.gov.ua/>];
6. [Електронний ресурс] Національна стандартна класифікація освіти (Концепція): Національна академія педагогічних наук України – Режим доступу до проекту : <http://naps.gov.ua/uploads/files/sod/NSKO.pdf>
7. [Електронний ресурс] Международная стандартная классификация образования 2011 г.: Институт Статистики ЮНЕСКО – Режим доступа: http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/UNESCO_GC_36C-19_ISCED_RU.pdf
8. [Електронний ресурс] Глосарій Болонського процесу. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/bolon/8>.

Аннотация

В данной статье рассматривается система образования Украины, проблема несогласованности составляющих национальной системы квалификаций высшего образования в Международную систему классификации, уровне образования, терминология и классификация уровней образования. Ключевые слова: система образования, Евроинтеграция, Болонский процесс, Международная стандартная система классификации образования (МСКО), НОСУ, уровни образования.

Annotation

This paper deals with the system of education of Ukraine, the problem of mismatch components of the national higher education qualifications in the International System of classification, level of education, terminology and classification levels of education.

Keywords: education system, integration, the Bologna process, International standard classification system of education (ISCED) NSCE, levels of education.